100 جىلدىق كۇرەس جولىندا جاڭا ساپارعا اتتانايلىق ـ ايگىلى قايراتكەرلەر

شى چۇانشياڭ:

ۋزى قارابايىر جۇمىس بىستەسە دە، سانسىز ۋىدى تازارتتى

□ شينحۋا اگەنتتىگىنىڭ ۋتىلشىسى جيا يۇنپىڭ

"بىرەۋىمىز ارامسىنساق، مىڭداعان ادام بىلعانادى، بىرەۋىمىز جيىركەنسەك، جۇزدەگەن وتباسى ساسيتىن بولادى. بىلعانسام مەن عانا بىلعانام، مەن بىلعانۇدان قورىقسام، ءبىر كوشە ءبىراق بىلعاناتىن بولادى".

5 ـ ايدىڭ 26 ـ كۇنى شاندۇڭ ولكەسى چيجى اۋدانى جاۋگۇڭ قالاشىعىنىڭ داحۇجۋاڭىنداعى شى چۇانشياڭ ەسكەرتكىش سامالدىعىندا 77 جاستاعى شى چۇنتيڭ اكەسى شى چۇانشياڭ اۋزىنان تاستامايتىن ءسوزدى تەرەڭ سۇيسىنشىلىكپەن ەسكە الا تىلشىگە ايتىپ بەردى.

شى چۇانشياڭ، 1915 ـ جىلى 9 ـ ايدا داحۇجۋاڭداعى كەدەي دىقان وتباسىندا تۋعان. 1930 ـ جىلدىڭ باسىندا ول بەيجيڭ قالا ماڭىنا كەلىپ، تۇرمىس تاۋقىمەتىمەن دايراق شىعارۋشى بولىپ، دايراق شىعارۋ شونجارىنىڭ قول استىندا تەپەرىش كورىپ، جابىرلەنەدى.

جاڭا جۇڭگو قۇرىلعاننان كەيىن، شى چۇانشياڭ بەيجيڭ قالاسىنىڭ بۇرىنعى چۇڭۋن رايونىنداعى تازالىق اترەتىنە كىرىپ جۇمىس بىستەيدى. وسدان كەيىنگى 17 ــ 18 جىل ۋاقىتتا ول قىسى ـ جازى دەمەيى، ءۇي بىتكەندى ارالاپ، دايراق شىعارىپ، قوقىسق تازالادى، دەرلىكتەي بوس ۋاقىتى بولمادى.

"كونە قوعامدا دايراق شىعارۋشىلاردى ادام قۇرلى كورمەيتىن، جاڭا جۇڭگو قۇرىلعاننان كەيىن، ول جاڭا قوعامنىڭ جاڭا سىلىعىن كوردى. تۇرمىستاعى بىستىق ـ سۇيتى، ۇلكەن پارىق ونىڭ جان دۇنيەسىن ويانتتى"، ـ دەيدى چيجى اۋدانى شى چۇانشياڭ ەسكەرتكىش سارايىنىڭ باستىعى ۋاڭ زۇجۇن.

بۇل شى چۇانشياڭ قىزمەت بىستەپ جۇرگەن كەزدەگى ماتەريال سۋرەت.
□ شينحۋا اگەنتتىگى تاراتقان

كونە بەيجيڭدە جاتاعان ۋۇي كوپ، سحيۋاندا جان سانى تەعىز ەدى، دارەتحانا شۇڭقىرى تايىز، دايراق ىلعي سىرتىنا شەپ جاتاتىندىقتان، ساسق ءىسى مۇڭكپ تۇرا-تىن. شى چۇانشياڭ ىلعي قىڭق ەتپەستەن كەرىپش تاۋپ اكەلىپ، دارەتحانا شۇڭقىرىن بىيكتەتپ قويادى. قاي جەردە دايراق شىعارۋ كەرەك بولسا، ول ەشكىمدى نىزدەتپەي ىلعي ىرىقتىلىقپەن باراتىن. مەيلى دارەتحانا شۇڭقىرىنىڭ اينالاسى قانشالىق ءبۇلىنسىن، شۇڭقىرى قانشالىق تەرەڭ بولسىن، ول امالىن تاۋپ تازالاپ تاستايتىن.

شى چۇانشياڭ پارتيا مەن حالقتىڭ ءۇمىتىن اقتاۋداي قاراپايىم سۇيىسپەنشىلىكپەن جاپالى دا شەبەر بىستەدى، تاعى تەحنيكادا جاڭالىق جاساپ، كوپشىلىكتى بىرگە العا باسۋعا جەتەكتەپ، دايراق شىعارۋشىلار اراسىندا اجەپتاۋىر ابىرويعا يە بولىپ، جۇمىستاستارى جاعىنان چيانمەن دايراق شىعارۋ شارۋاشىلىعى جۇمىسشىلار ۋيىمىنىڭ مۇشەسى ءارى جۇمىسشى ۋيىمىنىڭ گرۋپپا باستىعى بولىپ كورسەتىلدى.

سول كەزدە بەيجيڭ قالالىق حالىق ۇكىمەتى تازالىق جۇمىسشىلارىنىڭ ەڭبەگىن قۇرمەتتەۋدى ايگىلەۋ ءۇشىن، ولاردىڭ ەڭبەكاقىلارىنىڭ باسقا سالاداعىلاردان جوعارى بولۋىن بەلگىلەپ قالماستان، تاعى امالىن تاۋپ جۇمىس كۇشەمەلىلىگىن ازايتىپ، كەزىندەگى دايراق تاسىتىن قول اربانى اۋتوكولىككە اۋىستىردى. تاسىمال قۇرالى جاقسارعاننان كەيىن، شى چۇانشياڭ جۇمىس ۋاقتىن ۇيلەسىمدى ەسەپتەپ، كومەسكى كۇشتەردى اشىپ، كەزىندەگى 7 ادامدىق ۇلكەن كەزەكتى 5 ادامدىق كشى كەزەككە وزگەرتتى. ول بۇكىل كەزەكتى باستاپ، بۇرىنعى ءار ادام ءار بانده 50 شەلەك كوتەرۋدى 80 شەلەككە كوبەيتتى، ول ءۇزى ءبىر بانده 90 شەلەك كوتەرىپ، ەڭ كوپ بولعاندا ءار بانىنىڭ شعارىپ، تاسعان دايراعى 5 تونناعا جەتتى. باسقارۋ اۋماعىنداعى تۇرعىندار تازا دا كورىكتى قورشاعان ورتادان يگىلىكتەندى، ال ونىڭ دايراق كوتەرگەن وڭ يىعى تالاي جىل ءىسپ، جاۋىر بولىپ ءجۇردى.

شى چۇانشياڭ جۇمىستا ەجەلدەن بولە قارامايتىندىقتان، قايسى ءۇيدىڭ داۋالى قۇلاپ قالسا، ول ىرىقتىلىقپەن جيناپ بەرەتىن، قايسى ءۇيدىڭ دارەتحاناسىندا شۇڭقىر قازىلماسا، ول قۇرالدارىن اپارىپ قازىپ بەرەتىن. ۋاقىت ۇزارا كەلە ول بۇقارانىڭ قۇرمەت تۇتاتىن جانە سەنىم ارتاتىن دوسى بولىپ قالماستان، تاعى تۇتاس قوعامنىڭ قۇرمەتىنە بولەندى.

1956 ـ جىلى 11 ـ ايدا شى چۇانشياڭ جۇڭگو كومۋنيستىك پارتياسىنا مۇشە بولدى. 1958 ـ جىلى بەيجيڭ قالالىق ساياسي كەڭەستىڭ مۇشەسى بولدى. 1959 ـ جىلى مەملەكەتتىك ەڭبەك ەرى بولىپ باعالاندى. 1964 ـ جىلى مەملەكەتتىك 3 ـ كەزەكتى حالىق قۇرىلتايىنىڭ ۋاكىلى بولىپ سايلاندى.

شى چۇانشياڭ ءۇزىن ءومىر بويى ورتا تازالىعى بىستەرىنە ارناۋەمەن بىرگە، ورتا تازالىعى بىستەرىنىڭ جالاعاشۋى مەن داماۋىنا دا ەرەكشە كوڭىل ءبولدى. ونىڭ ۋسىنىس ەتۋىمەن، 1962 ـ جىلدان باستاپ تازالىق اترەتىنە ىلگەرىندى ـ كەيىندى ءبىر توپ تولىقسىز، تولىق ورتا مەكتەپ بىتىرگەن تۇلەكتەر ءبولىندى، شى چۇانشياڭ بۇرىنعى چۇڭۋن رايوندىق تازالىق اترەتى "جاستار بانىنىڭ" بانجاڭى بولىپ، وسى جاستاردى ۋىرەتۋ، كومەكتەسۋ، جەتەكتەۋ مىندەتىن ارقالادى. ول ءۇز باسىنان ونەگە كورسەتۋ، ۋىرەتۋ ارقىلى جاستاردىڭ "قىزمەتتىڭ جاقسى ـ جامانى بولمايدى، كاسىپتىڭ قادىرلى ـ قادىرسىزى بولمايدى" دەيتىن حالىق ءۇشىن قىزمەت بىستەۋ يدەياسىن ورناتۋىنا كومەكتەسپە، يدەيادا شىڭدالعان، كاسىپكە جەتىك جاستار بانىن جەتىلدىردى.

كۇن سايىن 80 ــ 90 جىڭ دايراق كوتەرىپ، ونداعان شاقىرىم ويلى ـ شۇڭقىر جول باستى، زورىعىپ اۋىرعاندىقتان، 1975 ـ جىلى 5 ـ ايدىڭ 19 ـ كۇنى شى چۇانشياڭ بەيجيڭدە دۇنيەدەن ءوتتى.

شى چۇانشياڭنىڭ نەپال جاساۋىمەن، ونىڭ 4 بالاسى تۇڭعىشتاعى قورشاعان ورتانى قورعاۋ شەبىنە كىرىپ قىزمەت بىستەدى. ونىڭ نەمەرە قىزى شى شينچۇن دا شى اۋلەتىنىڭ 3 ـ ۇرپاق قورشاعان ورتا جۇمىسشىسى بولىپ، "ءۇزى قارابايىر جۇمىس بىستەسە دە، سانسىز ءۇيدى تازارتتى" دەيتىن شى چۇانشياڭ رۋحىن ۇزدىكسىز ساۋلەلەندىردى.

2009 ـ جىلى شى چۇانشياڭ "جاڭا جۇڭگو قۇرىلعاننان بەرگى جۇڭگونى اسەرلەندىرگەن 100 قايراتكەر-دىڭ" ءبىرى بولىپ تاڭدالدى، "ەڭ ارداقتى كۇرەسكەر" اتانعا يە بولدى.

جيىسى اۋداندىق قالا باسقارۋ مەكەمەسىنىڭ شى چۇانشياڭنىڭ اتىمەن اتالعان "شى چۇانشياڭ ايەل تازالىقشىلار ءبانى" بار، تازالىقشىلار ءبانىنىڭ باستىعى جاڭ يان بىلاي دەيدى: "قازىر قورشاعان ورتانى قورعاۋ قىزمەتى شارت ـ جاعدايىندا وراسان زور وزگەرىس تۇىلعانمەن، شى چۇانشياڭ رۋحى ماڭگى داۋىردەن قالمايدى، ءبىزدى بار نىتا ـ پەيىلمەن حالىق ءۇشىن قىزمەت بىستەۋ سىندى اۋەلگى ماقساتتان اينىماۋعا جىگەرلەندىرىپ كەلەدى".

جيىى اۋدانى قالاشىعىنىڭ شعىس سولتۇستىگىندەگى شى چۇانشياڭ ەسكەرتكىش سارايى اشىلعاننان بەرى 400 ــ 500 مىڭ ادام ىزىزەت ـ قۇرمەتپەن كورىپ، ۇيرەندى. جيىى تاعى «شى چۇانشياڭ» اتىنى وسى زامانعى جيڭجۋي جاساپ، شاندۇڭ، بەيجيڭ سياقتى جەرلەردە ءجۇز نەشە رەت قويدى. جەرگىلىكتى ورىن شى چۇانشياڭ ەسكەرتكىش سارايىنا سۇيەنىپ ەڭبەك ەرى رۋحى، ەڭبەك رۋحى، ۇستا رۋحى تاربيە بازاسىن سالدى، جۇمىق ارادا جالپى قاۋىمعا اشىلاتىن بولادى.

(شينحۋا اگەنتتىگىنىڭ 5 ـ ايدىڭ 29 ـ كۇنى جيناننان بەرگەن حابارى)

ۋ يۇندو:

بارلىعىن پارتيا ارنادى

□ شينحۋا اگەنتتىگىنىڭ ۋتىلشىسى پان جۇي

"مەن ءبىر كۇن جاسايدى دەگەم، ءسوز جوق، پارتيا ءۇشىن، حالىق ءۇشىن قىزمەت بىستەيمىن". بيىل "1 ـ ماۋسىم" مەرەكەسى قارسالدىندا، "ۋ يۇندونىڭ 'بارلىعىن پارتيا ارناۋ' رۋحىنان ۇيرەنۋ الاۋىن جەتكىزۋ" نەگىزگى تاقىرىپتىق كىتاپ وقۋ امالياتىنىڭ قيىلىندا نەشە ونداعان قاتناسۋشى ۋ يۇندونىڭ «بارلىعىن پارتيا ارنايىق» اتتى شەعارماسىنىڭ ءۇزىندىسىن بىرگەلكى داۋىسپەن وقىدى، ارىندى دا جالىندى دەگەلماتىسا ءۇنى ۋحان دالالىق شايقاس مەملەكەت قورعانىسى باقشاسىنداعى مەملەكەت قورعانىسى تاربيە سارايىنىڭ الالدىندا ۋزاققا دەيىن جالعىرىنعىپ تۇردى.

"ۋزدىكسىز تاباندىلىقپەن، قاجىرلىلىقپەن قىزمەت بىستەپ، ەڭبەك ەرلەرى رۋحىن جالعاستىرا تۇسەمىز". قيىمل كەزىندە 2021 ـ جىلعى مەملەكەتتىك 1 ـ ماۋسىم ەڭبەك ورەدەنىنىڭ يەگەرى، جۇڭگو قۇرىلىس عىلىم ـ تەحنيكا ونەركاسىبى توبى حۋاجۇڭ بولات قۇرىلىم سەرىكتەستىگىنىڭ دانەكەر جۇمىسشىسى لي رۇڭچيڭ الاۋدى قولىنا الدى، ونىڭ كوز جانارىنان قايسارلىق مەن مۇندالادى.

2017 ـ جىلى اشلعان ۋ يۇندو ەسكەرتكىش سارايى ۋحان قالاسى سايدىان رايونى دالالىق شايقاس مەملەكەت قورعانىسى باقشاسىنا ورنالاسقان، اۋدانى شامامەن 500 شارشى مەترلىك سارايعا حۇجات، گازەت ـ جۇرنال، سۋرەت، ناقتى زات، سىزبا، ۇلگى مودەلى جانە بەينەجازبا تۇنىندىلارى سياقتى نەشە مىڭ بۇيىم قويىلعان. كورمە زالىنداعى سارعىش تارتقان ءبىر گازەتكە كوپتەگەن ەكسكۇرسيالاۋشىلار ايالداي قارادى. بۇل 1951 ـ جىلى 10 ـ ايدىڭ 5 ـ كۇنى شققان «حالىق گازەتى» سانى ەدى، وندا «قۇرىش قالاي شىنىقتى ــ جۇڭگونىڭ پاۋەل كورچاگينى اسكەري قارۋ ـ جاراقتارىنا ەسەلى ەڭبەك سىڭىرگەن ۋ يۇندونى تانىستىرۋ جونىندە» اتتى ارناۋلى تاقىرىپتىق ماقالا باسىلعان ەدى. ول كەزدە ۋ يۇندوعا ەندى عانا ورتالىق حالىق ۇكىمەتىنىڭ اكىمشىلىك كەڭەسى جانە مەملەكەتتىك باس جۇمىسشى ۋيىمى جانىنان ەرەكشە ۇسىنىس ەتىلگەن مەملەكەتتىك ەڭبەك ەرى اتاعى بەرىلگەن بولاتىن، سوندا ـ اق مەملەكەت مەرەكەسى سالتىن كورۋگە بەيجيڭگە شاقىرىلعان بولاتىن. "جۇڭگونىڭ پاۋەل كورچاگينى" دەگەن ات وتانىنىڭ بايتاق دالاسىنىڭ بارلىق جەرىنە تارالدى.

ۋ يۇندونىڭ سۋرەتى.
□ شينحۋا اگەنتتىگى تاراتقان

ۋ يۇندو، اتا مەكەنى حۋبەي ۋحان، 1917 ـ جىلى جياڭشيدىڭ پيڭشياڭىندا دۇنيەگە كەلگەن، جاس كەزىندە انيۋان كومىر كەنىندە جۇمىسشى بولعان. 1938 ـ جىلى جاڭا 4 ـ ارمياعا قاتىناسىپ، 1939 ـ جىلى جۇڭگو كومۋنيستىك پارتياسىنا مۇشە بولعان. جاپون شايقىنشىلارىنا قارسى سوعىس جانە ازاتتىق سوعىسى كەزىندە جاڭا 4 ـ ارمىيا سىلىڭبۇرىنىڭ ماشينا جوندەۋ ورنىنىڭ سەح مەڭگەرۋشىسى، حۋاينان جاپون شايقىنشىلارىنا قارسى سوعىس بازاسى وق زاۋودىنىڭ باستىعى، اسكەري ونەركاسىپ ءبولىمىنىڭ ورنباسار باستىعى، حۋاجۇڭ اسكەري ونەركاسىپ باسقارماسى زەڭبىرەك وعى زاۋودىنىڭ باستىعى، دالياۋ بىرلەسكەن اسكەري قارۋ ـ جاراق كاسىپورنى بىلتە زاۋودىنىڭ باستىعى، جۇجوۋ اسكەري قارۋ ـ جاراق زاۋودىنىڭ باستىعى مىندەتتەرىن وتەگەن.

1941 ـ جىلى ۋاننان وقيعاسىنان كەيىن، ول بۇيرىق بويىنشا حۋاينان جاپون شايقىنشىلارىنا قارسى سوعىس بازاسىنا بارادى. جاۋدىڭ قات ـ قابات قۇرساۋىندا، اسكەري ونەركاسىپ ءوندىرىسى اۋىر قينىشىلىققا ۇشىراعاندا، ول بار امالىن سالىپ جولداستاردى باستاپ جەرلىك شيكىزاتتى، جەرلىك ادىسپەن جاسالاتىن جابدىقتاردى وزدەرى جاساپ، الدىڭعى شەپ اسكەري بولىمدەرىن شۇعىل قاجەتتى ىلىنىق، زەڭبىرەك وق ـ دارىسىمەن قامدايدى. ءبىر جولى الدىڭعى شەپكە شۇعىل قاجەت بولعان زەڭبىرەك وعىن قالپىنا كەلتىرىپ جاتقاندا، بەستون جارىلىپ، ونىڭ سول قولىنىڭ 4 ساۋساعىن جۇلىپ كەتىپ، سول ايعاعىنىڭ تىزەسى جارىلىستان كۇل ـ تالقان بولىپ، سول كوزىنىڭ كريستال دەنەشىگى اتىلىپ، جاناردىنان ايرىلۋعا شاق قالىپ، 10 نەشە كۇن بويى ەس ـ ءتۇسسىز جاتادى. ول تەحنيكتەردى باستاپ قارۋ ـ جاراقتاردى، جابدىقتاردى جاقسارتۋعا زەرتتەۋ جۇرگىزىپ، اتۋ ارالىعى 540 نەشە مەترلىك ىلىنىق گراناتىن جانە بەكىنىسكە شابۋىل جاساۋدا قولدانىلاتىن ءتۇزۋ اتىلاتىن زەڭبىرەكتى، سوندا ـ اق كەسەتىمدى ۋاقىتتا جارىلاتىن، باسىنا وتالاتىن دەگەن سياقتى ءتۇرلى مينالاردى ءساتتى جاساپ، اسكەري ءبولىمنىڭ جاۋىنگەرلىك قۇاتىن جوعارىلاتۋعا ماڭىزدى ۇلەس قوسادى.

"كوڭىلمەدە سەنىم جوق، كىرىسۋگە باتپادىم". قاتەرلى ىلىنىق، زەڭبىرەك جاساۋ قىزمەتىندە ۋ يۇندونىڭ تۇنىندىلارى سياقتى نەشە مىڭ بۇيىم قويىلعان. كورمە زالىنداعى سارعىش تارتقان ءبىر گازەتكە كوپتەگەن ەكسكۇرسيالاۋشىلار ايالداي قارادى. بۇل 1951 ـ جىلى 10 ـ ايدىڭ 5 ـ كۇنى شققان «حالىق گازەتى» سانى ەدى، وندا «قۇرىش قالاي شىنىقتى ــ جۇڭگونىڭ پاۋەل كورچاگينى اسكەري قارۋ ـ جاراقتارىنا ەسەلى ەڭبەك سىڭىرگەن ۋ يۇندونى تانىستىرۋ جونىندە» اتتى ارناۋلى تاقىرىپتىق ماقالا باسىلعان ەدى. ول كەزدە ۋ يۇندوعا ەندى عانا ورتالىق حالىق ۇكىمەتىنىڭ اكىمشىلىك كەڭەسى جانە مەملەكەتتىك باس جۇمىسشى ۋيىمى جانىنان ەرەكشە ۇسىنىس ەتىلگەن مەملەكەتتىك ەڭبەك ەرى اتاعى بەرىلگەن بولاتىن، سوندا ـ اق مەملەكەت مەرەكەسى سالتىن كورۋگە بەيجيڭگە شاقىرىلعان بولاتىن. "جۇڭگونىڭ پاۋەل كورچاگينى" دەگەن ات وتانىنىڭ بايتاق دالاسىنىڭ بارلىق جەرىنە تارالدى.

ۋ يۇندو، اتا مەكەنى حۋبەي ۋحان، 1917 ـ جىلى جياڭشيدىڭ پيڭشياڭىندا دۇنيەگە كەلگەن، جاس كەزىندە انيۋان كومىر كەنىندە جۇمىسشى بولعان. 1938 ـ جىلى جاڭا 4 ـ ارمياعا قاتىناسىپ، 1939 ـ جىلى جۇڭگو كومۋنيستىك پارتياسىنا مۇشە بولعان. جاپون شايقىنشىلارىنا قارسى سوعىس جانە ازاتتىق سوعىسى كەزىندە جاڭا 4 ـ ارمىيا سىلىڭبۇرىنىڭ ماشينا جوندەۋ ورنىنىڭ سەح مەڭگەرۋشىسى، حۋاينان جاپون شايقىنشىلارىنا قارسى سوعىس بازاسى وق زاۋودىنىڭ باستىعى، اسكەري ونەركاسىپ ءبولىمىنىڭ ورنباسار باستىعى، حۋاجۇڭ اسكەري ونەركاسىپ باسقارماسى زەڭبىرەك وعى زاۋودىنىڭ

ماي شياندى:

"مەنىڭ تۇعان كۇنىم '8 ـ ايدىڭ 6 ـ كۇنى'"

□ شينحۋا اگەنتتىگىنىڭ تىلشىلەرى حۋاڭ ميڭ، يۋي شياۋچۋان، ليۋ ينو

گۋاڭدۇڭنىڭ شعىسىندا راۋپيڭ اۋدانى جيڭجوۋ قالاشىعى جيڭبەي باستاۋىش مەكتەبىنىڭ قاقپاسىندا قاھارمانىنىڭ نزگى ىستەرى كورمە سارايى وتانىمىزدىڭ جەر ـ جەرىندەگى ادامدارىدى وسىندا كەلىپ ەكسكۇرسيالاۋعا باۋرادى. كورمە سارايىنىڭ باس كەيپكەرى جاڭا جۇڭگو قۇرىلعاننان بەرگى ەڭ ءىرى تەڭىزدەگى شايقاستا ەڭ جوعارى داڭققا يە بولعان قاھارمان ــ ماي شياندى.

ماي شياندىنىڭ سۋرەتى.
□ شينحۋا اگەنتتىگىنىڭ ۋتىلشىسى جين لي ـ ۋاڭ تۇسىرگەن

1965 ـ جىلى 8 ـ ايدىڭ 6 ـ كۇنى تاڭەرتەڭ، اتاقتى "6 ـ تامىز" تەڭىز شايقاسىندا ەلىمىز تەڭىز ارمياسىنىڭ 611 ـ ءنومىرلى قورعاۋشى كەمەسىنىڭ مەحانيك اسكەري ماي شياندى باسىنا بومبى جارقىشاعى تيگەندىكتەن ەسىنەن تاندى، جارالانعان ورىننان اققان مي ـ جۇلىن سۇيىقتىعى مەن قان ارالاسىپ ونىڭ كوزىن جاۋىپ كەتەدى. بىرتە ـ بىرتە ەسىن جيعاننان كەيىن، ماي شياندى اۋىرعانى جاننىڭ قاتتى باتىپ بارا جاتسا دا توزىمدىلىكپەن سوعىستى جالعاستىرادى، ابدەن توسەلگەن "ءتۇن جولبارىسى" تەحنيكاسىنا سۇيەنىپ، كەمە قوزعالتقىشىنىڭ توقتاپ قالۋ كىلتىپىنىن وڭاپ، كەمەنى تەز ارادا سوعىسقا ارالاسۋ مۇمكىندىگىنە يە ەتەدى. جەڭىسپەن ورالعاننان كەيىن، ماي شياندىعا مەملەكەت قورعانىس مينيسترلىگى جاعىنان "سوعىس قاھارمانى" داڭقتى اتاعى بەرىلەدى، 611 ـ ءنومىرلى كەمەگە تەڭىز ارمياسى جاعىنان "تەڭىزدەگى قاھارمان كەمە" داڭقتى اتاعى بەرىلەدى.

"50 نەشە جىلدان بەرى لاۋماي باستان ـ ايىق جاۋىنگەر سياقتى، قۇرىشتان قۇيىلعاندىي بەرىك جىگەرى مەن اينىماس سەنىمىن ساقتاپ كەلەدى"، ـ دەيدى ماي شياندىمەن بىرگە سوعىسقا قاتىناسىپ ەڭبەك كورسەتكەن جاۋىنگەر ساپتاسى پىڭ دىساي.

باسىنا تيگەن جاراقاتتان ماي شياندى قاتتى ازاپ شەكتى، 4 رەت ۇلكەن وپەراتسيا جاسالعاننان كەيىن، كۇل ـ پارشاسى شققان باس سۇيەگىنىڭ ورنىنا 2 ورگانيكالى اينەك جاپسىرىلىپ، بۇگىنگە دەيىن كەلەدى. سىرتقى جاراقات سيياتتى تالما، وڭ قولى جانسىزدانۋ، جارتىلاي سالدانۋ، جول ءجۇرۋ شەكتەمەگە ۇشراۋ، ەسكە ءتۇسىرۋ قابىلەتىنەن ايرىلۋ، ءتىلى كۇرمەلۋ... دەگەن سياقتى اسا اۋىر كەينىگى زاردار تا باستان ـ ايىق وعان سەرىك بولىپ كەلەدى.

"لاۋمايمەن تانىسقاننان قازىرگە دەيىن ول ءار كۇنى 6 ــ 7 ءتۇرلى ءدارى تۇتىنادى، ەڭ كوپ بولعان كەزدەرى ون نەشە ءتۇرلى ءدارى تۇتىناتىن"، ـ دەيدى ماي شياندىمەن جارتى ءاسىر بويى قول ۇستاسىپ كەلە جاتقان قوساعى لي يۇيجى.

"مەنىڭ تۇعان كۇنىم '8 ـ ايدىڭ 6 ـ كۇنى!'"، ـ دەدى ماي شياندى تىلشىگە اپ ـ انىق سويلەپ.

"ءسوز سويلەسە ءتىلى كۇرمەلەتىن بولعانىمەن، كوپتەگەن ەستەمەلەرىن ۇمىتقانىمەن، ءبىراق لاۋماي ءۇزىنىڭ 2 ـ رەتكى ءومىرىن پارتيا مەن حالىق بەرگەندىگىن باستان ـ ايىق ۇمىتقان ەمەس. ەگەر ءار دارەجەلى ورىنىڭ كۇش سالا قۇتقارۋى بولماسا، ونىڭ بۇگىنگى دە بولماس ەدى!" لي يۇيجى بىلاي دەدى: وتانعا قارىمجى قايتارۋ، حالىققا قارىمجى قايتارۋ، قوعامعا قارىمجى قايتارۋ لاۋمايدىڭ ەڭ ۇلكەن ارمانى بولاتىن.

ءبىر جولى كۇشتى تايفۋڭ داۋىلى اسكەري ءبولىم تۇرعان جەردەن قۇرلىقتا شققىر، قۇتىرىنا سوققان داۋىلعا نوسەرلى جاڭبىر قوسارلانىپ بۇكىل قالانى سابالاپ تۇردى. "ادامدارىڭ بارلىعى ۇيلەرىنە تىعىلدى، ال ەندى عانا سىرت جەردەن جىينعا قاتىناسىپ قايتىپ كەلگەن لاۋماي ۇشتى ـ كۇيدى جوق بولىپ كەتتى". لي يۇيجى ەسكە الىپ بىلاي دەدى: جەر ـ الەم قۇتىرىنعان بوران، سەلدەگەن جاڭبىر، دەنساۋلىعى جاقسى ەمەس ماي شياندى قايدا كەتە قالادى؟

داۋىلدى نوسەرگە قارامايى ءتورت توڭىرەكتەن تالاي ۋاقىت نزدەگەن بۇكىل وتباسىنداعىلار ەڭ اقىرىندا سالىندىسى سۇعا كەتىپ قايتىپ كەلەدى. وسى كەزدە ونىڭ ۇلى ماي حايبين تەلەۋيزوردى اشىپ، تىكە تاراتىلىمنان ايات جاعدايىن بىلمەكشى بولادى، كەنەت ءتىلشىنىڭ ايپارات كوزدەنەن اكەسى كورىنە كەتەدى ــ ۇستىنە تەك اسپالى مايكى كيىپ العان ماي شياندى تۇلا بويى بالشىق ـ بالشىق بولىپ تەڭىز جاعالاۋىنداعى توسپانىڭ ۇستىندە قاتەردەن قۇتقارىپ، اپاتتان اراشالاۋعا قاتىناسىپ ءجۇر ەكەن...

باسىن تاڭعىشپەن وراپ، ۇستىنە تەڭىزشىلەر مايكەسىن كيىپ العان، كەمە قوزعالتقىشتىڭ قاسىنان تاپجىلماي سوعىستى جالعاستىرعان... جەلىلەس سۋرەتتەى كىتاپشا «قۇرىش جاۋىنگەر ماي شياندىداعى» ماي شياندىنىڭ وبرازى كوپتەگەن ادامدارىدىڭ سانىنداعى وشپەستەي ءىز قالدىردى. "لاۋماي پەنسياعا شققاننان كەيىن، ءۇزىنىڭ سوزىمەن دە، نىسىمەن دە تاربيە جۇرگىزىپ، توڭكەرىستىڭ ءداستۇردى ۇرپاقتان ـ ۇرپاققا جالعاستىرۋدى ارماندادى". لي يۇيجى بىلاي دەدى: لاۋماي ارمىيا مەن جەرگىلىكتى ورىننىڭ ءتۇرلى الەۋمەتتىك يگىلىك قيىمدارىنا ۇنەمى قاتىناساتىن، اسكەري قوسىندار، مەكتەپتەر، ورگاندار، كاسىپورىندار سياقتىلارعا ىشكەرىلەي ەنىپ، توڭكەرىستىڭ ءداستۇر تاربيەسىن ورىستەتەتىن. "ول قازىر تاعى قوسىمشا گۋاڭجوۋداعى، شانتوۋداعى بىرنەشە مەكتەپتىڭ مەكتەپتەن تىس تاربيەشىسى بولىپ ءجۇر".

ماي شياندى قايدا كەتە قالادى؟

داۋىلدى نوسەرگە قارامايى ءتورت توڭىرەكتەن تالاي ۋاقىت نزدەگەن بۇكىل وتباسىنداعىلار ەڭ اقىرىندا سالىندىسى سۇعا كەتىپ قايتىپ كەلەدى. وسى كەزدە ونىڭ ۇلى ماي حايبين تەلەۋيزوردى اشىپ، تىكە تاراتىلىمنان ايات جاعدايىن بىلمەكشى بولادى، كەنەت ءتىلشىنىڭ ايپارات كوزدەنەن اكەسى كورىنە كەتەدى ــ ۇستىنە تەك اسپالى مايكى كيىپ العان ماي شياندى تۇلا بويى بالشىق ـ بالشىق بولىپ تەڭىز جاعالاۋىنداعى توسپانىڭ ۇستىندە قاتەردەن قۇتقارىپ، اپاتتان اراشالاۋعا قاتىناسىپ ءجۇر ەكەن...

باسىن تاڭعىشپەن وراپ، ۇستىنە تەڭىزشىلەر مايكەسىن كيىپ العان، كەمە قوزعالتقىشتىڭ قاسىنان تاپجىلماي سوعىستى جالعاستىرعان... جەلىلەس سۋرەتتەى كىتاپشا «قۇرىش جاۋىنگەر ماي شياندىداعى» ماي شياندىنىڭ وبرازى كوپتەگەن ادامدارىدىڭ سانىنداعى وشپەستەي ءىز قالدىردى. "لاۋماي پەنسياعا شققاننان كەيىن، ءۇزىنىڭ سوزىمەن دە، نىسىمەن دە تاربيە جۇرگىزىپ، توڭكەرىستىڭ ءداستۇردى ۇرپاقتان ـ ۇرپاققا جالعاستىرۋدى ارماندادى". لي يۇيجى بىلاي دەدى: لاۋماي ارمىيا مەن جەرگىلىكتى ورىننىڭ ءتۇرلى الەۋمەتتىك يگىلىك قيىمدارىنا ۇنەمى قاتىناساتىن، اسكەري قوسىندار، مەكتەپتەر، ورگاندار، كاسىپورىندار سياقتىلارعا ىشكەرىلەي ەنىپ، توڭكەرىستىڭ ءداستۇر تاربيەسىن ورىستەتەتىن. "ول قازىر تاعى قوسىمشا گۋاڭجوۋداعى، شانتوۋداعى بىرنەشە مەكتەپتىڭ مەكتەپتەن تىس تاربيەشىسى بولىپ ءجۇر".

ءار جولى جيڭبەي باستاۋىش مەكتەبىن اۋىزعا السا بولعانى، ماي شياندىنىڭ جۇزىنە ريىاسىز كۇلكى ۇيىرىلەدى، ول ارادا ونىڭ وقۋ وقعان كەزدەگى بالالىق ەستەلەرى جاتىر. 2013 ـ جىلى ماي شياندى ءبىر توپ كەتايتاردى ساتىپ اكەلىپ، انا مەكتەبىنىڭ كىتاپحاناسىنا كىتاپ وقۋ ءۇيىن اشىپ بەردى ءارى جۇبايى ەكەۋى قوعامداعى مەيىر باعىستايتىن قايراتكەرلەرمەن بايلانىس ورناتىپ جىلۋ جيناپ، وقۋ سيلىق اقشاسىن جولعا قويادى؛ وقۋشىلاردى سايكەستى ۇيىمداستىرىپ گۋاڭجوۋ داشۋەسىنە، شانتوۋ داشۋەسىنە، "تەڭىزدەگى قاھارمان كەمەگە" بارىپ ەكسكۇرسيالاۋعا، ۇيرەنۋگە اپارىپ، وتانىمىزدىڭ تاربيەسىن ورىستەتەدى...

611 ـ ءنومىرلى كەمەدەن 2319 ـ ءنومىرلى كەمەگە دەيىن "تەڭىزدەگى قاھارمان كەمە" داڭقتى اتاۋى ۇرپاق بويى جالعاستى، ماي شياندىنىڭ كوزى باستان ـ ايىق وسى قاھارمان كەمەلەردەن جانە وسى سوعىس ءورتى ىشىندە بارلىققا كەلگەن قاھارمان قوسىنىنان تايعان ەمەس. ول ءار جىلى سول "تورىكىننە" قايتىپ بارىپ، قاھارمان كەمەدەگىلەردى وسكەلەڭ ومىرلىك مۇرات ورناتىپ، پارتيا مەن مەملەكەت ءۇشىن ۇلەس قوسۋعا شابىتتاندىرادى.

"مەن ساقا اسكەرمەن ءارى ءبىر كىشكەنتاي بۇراندا شەگەمىن"، ـ دەيدى "1 ـ تامىز وردەنىنىڭ" يەگەرى، "حالىق قاھارمانى" ماي شياندى شەكسىز ماقتانىشپەن.

(شينحۋا اگەنتتىگىنىڭ 5 ـ ايدىڭ 30 ـ كۇنى گۋاڭجوۋدان بەرگەن حابارى)